

AUTOMOBILISTEN PRIKKELEN NIEUWE STIJL – NU ZONDER VETO

Het SURF-project U-SMILE draait om het slim – lees: budgetneutraal – prikkelen van reizigers op zo'n manier dat files en milieuvervuiling verminderen. 'We ontwerpen en bestuderen experimenten met mengvormen van belastingen en beloningen, waaronder verhandelbare spitsrechten,' vertelt Erik Verhoef, hoogleraar Ruimtelijke Economie aan de VU en projectleider van U-SMILE. 'Er is nu in de praktijk zoveel behoefte aan dit type kennis dat we onze handen vol hebben aan proeven met onze praktijkpartners.'

De hoofdonderzoeksvraag van U-SMILE luidt: welke 'slimme' maatregelen kunnen we ontwikkelen ter beïnvloeding van het gedrag van automobilisten met het oog op filevermindering? Economen, psychologen, verkeersingenieurs en beleidsanalisten bundelen hun krachten om het fileprobleem op te lossen. 'Wat we proberen is gedrag te sturen en daarbij de weerstand die tegen veel financiële instrumenten bestaat te omzeilen,' aldus Erik Verhoef.

Het project is sterk geworteld in de stedelijke realiteit, omdat de case studies een gezamenlijke inspanning zijn van de universiteiten met de Amsterdamse Zuidas, Rotterdam, Groningen, en het Amsterdam ArenA gebied. Cocreatie zit daarmee in de genen van het project.

Virtueel en voor het echte

'We staan nu aan de vooravond van het 'lab in the field'-experiment binnen ons project. De Verkeersondermeling Rotterdam is daarbij onze partner. Dat is een publiek-privaat samenwerkingsverband van de gemeente Rotterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het Havenbedrijf Rotterdam. Gezamenlijk proberen zij met allerlei innovatieve oplossingen de zuidelijke Randstad beter bereikbaar te maken en te houden. Ze zetten daarbij een mix aan diensten en maatregelen in. Het uiteindelijke doel is duurzame gedragsverandering. We gaan nu experimenteren met de zogenoemde verhandelbare spitsrechten. In dit eerste experiment creëren we een virtuele markt waar deelnemers met elkaar kunnen handelen. Via de inzet van serious gaming laten we hen nadenken over hun mobiliteit en daar beslissingen over nemen, waarbij die verhandelbare rechten een belangrijke rol spelen. De mensen die mee doen zijn al ervaren in het zogenoemde spitsmijden. Nadat we deze virtuele proef hebben gedaan, gaan we het vervolgens in het echt uitproberen, op de weg. Het virtuele experiment is dus in feite al behoorlijk realistisch.'

Kopen, verkopen, inzetten

De serious game wordt twee keer een week lang gespeeld door de deelnemers. Tussendoor stellen de onderzoekers de game bij. 'De daadwerkelijke proef in de Rotterdamse regio zal langer duren dan twee weken, maar dat moeten we nog precies bekijken.' Naast de gedragsdata die de experimenten opleveren, komen er ook gegevens bij uit enquêtes. 'Zo kunnen we ons een behoorlijk compleet beeld vormen over welke gedragskeuzes mensen zullen gaan maken. Je moet je voorstellen dat iedereen zijn of haar eigen keuzes daarin maakt; mensen verschillen van individu tot individu, zelfs al zijn hun omstandigheden op het eerste gezicht exact gelijk. Ze kunnen allebei in een rijtjeshuis wonen in een voorstad van Rotterdam, op dezelfde dagen van de week in het centrum werken en de zorg hebben voor twee jonge kinderen. En toch maken ze verschillende keuzes. De een zet haar verhandelbare recht in op maandag en de ander op dinsdag. En weer een ander besluit ze de ene week te verkopen en de andere week juist te houden.'

In één hok

Het benodigde modelleringswerk dat door de verkeerskundigen van U-SMILE aan de TUD wordt gedaan, loopt parallel aan de experimenten, vertelt Verhoef. 'In feite gaan we nog nauwer samenwerken met elkaar dan we al van plan waren. We willen de verkeerskundige en de econoom maximaal laten samenwerken, ook door ze via gastvrijheid vaker bij elkaar in één kamer te laten werken. Het is in feite een oude wens van ons als begeleiders. Ik ken mijn collega's aan de TUD al jaren en we willen al heel lang nauwer samenwerken. Dit is onze kans om de sterke kanten van beide disciplines voor de verduurzaming van de mobiliteit in te zetten. We kennen verkeersmodellen op zeer grote schaal waar de gedragsmodellering niet altijd ideaal economisch consistent is; gedragseconomische modellen werken juist vaak op kleine schaal, met kleine netwerken. Nu werken we aan een gezamenlijk model op middelgrote schaal door het beste van beide werelden te combineren.'

Flink doorwerken

De samenwerking met de praktijkpartijen verloopt goed, vertelt Verhoef verder. 'De partners verschillen per fase van het onderzoek. Nu is al onze aandacht gericht op Rotterdam; in een latere fase werken we meer samen met Amsterdam, als de wegwerkzaamheden rond de Zuidas beginnen. Daar gaan we dan een experiment doen op de Ringweg A10. Het is maar goed dat niet alle steden tegelijk komen, want we kunnen maar een beperkt aantal ballen tegelijk in de lucht houden. Er is ontzettend veel interesse bij gemeenten. Ze hebben een direct belang bij onze kennisontwikkeling, We hebben dan ook al vanaf de start van U-SMILE niet bepaald te klagen over belangstelling en publiciteit.' Dat stelt de onderzoekers ook wel voor uitdagingen. 'Het gaat allemaal heel hard. In Rotterdam is het momenteel flink doorwerken om de ontwikkelingen bij te houden en alles op tijd af te krijgen. Maar goed, dat maakt het ook leuk en het gaat allemaal wel heel constructief.'

Deur open

Verhoef: 'We hebben als onderzoekers binnen het consortium wel de leiding en bepalen hoe het eerste virtuele experiment er inhoudelijk uitziet. Daardoor zal het ook naadloos in ons onderzoek passen. In het latere experiment zullen de praktijkpartners meer gaan medebepalen hoe het precies zal gaan. Ik denk wel dat dit een heel mooi voorbeeld is van hoe je gezamenlijk onderzoek kunt opzetten. We hebben allemaal onze eigen belangen; die zijn weliswaar niet hetzelfde, maar wel gelijkgericht. Onderzoek en beleid kunnen hier echt iets aan elkaar hebben en hoeven elkaar niet in de weg te zitten. Niet méér – gelukkig! Het politieke veto op prijsbeleid is nu verdwenen. Het nieuwe kabinet heeft de deur naar experimenten open gezet. Dat is al iets, al zal er nog niet direct een landelijk prijsbeleid komen.'